

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI VAZIRLAR MAHKAMASINING
KONSTITUTSIYAVIY MAQOMI VA DAVLAT BOSHQARUVIDAGI
O‘RNI**

*Tuyg‘unova Dinora, Sh. Rashidov tumani
28-matabning Davlat va huquq asoslari fani
Oliy toifali o‘qituvchisi*

Annotatsiya. Maqolada O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Konstitutsiyadagi maqomi, tarkibi, vazifalari va faoliyat tartibi tahlil qilinadi. Hukumatning ijro etuvchi hokimiyat tizimidagi o‘rni hokimiyatlar bo‘linishi nazariyasi va ratsional boshqaruv konsepsiyasi nuqtayi nazaridan yoritiladi hamda uning faoliyatini takomillashtirish yo‘nalishlari ko‘rsatib o‘tiladi.

Kalit so‘zlar: Vazirlar Mahkamasi, Hukumat, ijro etuvchi hokimiyat, hokimiyatlar bo‘linishi, davlat boshqaruvi, hisobdorlik.

Аннотация. В статье анализируются конституционный статус, состав, задачи и порядок деятельности Кабинета Министров Республики Узбекистан. Место Правительства в системе исполнительной власти рассматривается с позиций теории разделения властей и концепции рационального управления, а также определяются направления совершенствования его деятельности.

Ключевые слова: Кабинет Министров, Правительство, исполнительная власть, разделение властей, государственное управление, подотчётность.

Abstract. The article analyses the constitutional status, composition, functions and working procedure of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan. The place of the Government within the system of executive power is examined through the theory of separation of powers and the concept of rational administration, and directions for improving its activity are outlined.

Keywords: Cabinet of Ministers, Government, executive power, separation of powers, public administration, accountability.

Zamonaviy davlatning samaradorligi ko‘p jihatdan ijro etuvchi hokimiyatning qanchalik tizimli, shaffof va hisobdor ishlashiga bog‘liq. O‘zbekistonda ijro etuvchi hokimiyat tizimining markaziy bo‘g‘ini Vazirlar Mahkamasi, ya'ni Hukumat hisoblanadi. U qonunlar va Prezident qarorlarini amalga oshirish, iqtisodiyot va ijtimoiy sohani boshqarish hamda aholining huquq va manfaatlarini himoya qilish vazifalarini bajaradi.¹

So‘nggi yillarda amalga oshirilgan konstitutsiyaviy va institutsional islohotlar davlat boshqaruvi tizimida Hukumatning rolini qayta ko‘rib chiqishni taqozo etdi. Shu sababli Vazirlar Mahkamasining huquqiy maqomi va faoliyat mexanizmlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarb ahamiyatga ega. Maqolaning maqsadi Hukumatning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslarini, vazifalarini va uning davlat boshqaruvidagi o‘rnini aniqlashdan iborat.

Davlat hokimiyatining qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud tarmoqlariga bo‘linishi g‘oyasi Sh. Montesquieu asarlarida ilmiy asoslangan bo‘lib, bugungi kunda ko‘plab konstitutsiyalarning poydevorini tashkil etadi.² Bu nazariyaga ko‘ra, ijro etuvchi hokimiyatning vazifasi qabul qilingan qonunlarni amalda joriy etish, davlat siyosatini kundalik boshqaruv orqali ro‘yobga chiqarishdir. Hokimiyat tarmoqlari o‘zaro tiyib turish va muvozanat tizimi orqali bir-birini nazorat qiladi.

M. Veber davlat boshqaruvini ratsional-huquqiy tashkil etish konsepsiyasini ilgari surgan. Unga ko‘ra, boshqaruv aniq vakolat doirasi, yozma qoidalar, ierarxiya

¹ O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil 30-aprelda umumxalq referendumida qabul qilingan yangi tahrir). URL: <https://lex.uz>

² Montesquieu Sh. L. Qonunlar ruhi haqida (De l'esprit des lois). 1748.

va mutaxassislikka asoslangan kadrlar tanlovi bilan tavsiflanadi.³ Bu yondashuv Hukumatning ish tartibini, vazirliklar va idoralar o'rtasidagi vakolat taqsimotini tahlil qilishda muhim metodologik asos bo'ladi.

Shuningdek, zamonaviy davlat boshqaruvi nazariyasida samaradorlik, shaffoflik va hisobdorlik tamoyillari asosiy mezonlar sifatida e'tirof etiladi. Hukumat faoliyatini baholashda ana shu uch mezon birgalikda qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga ko'ra Vazirlar Mahkamasi iqtisodiyot va ijtimoiy sohaning samarali faoliyat yuritishini, qonunlar, Oliy Majlis palatalarining qarorlari, Prezident farmon va qarorlarining ijrosini ta'minlaydigan ijro etuvchi hokimiyatning oliy organidir.⁴ Uning huquqiy maqomi konstitutsiyaviy darajada mustahkamlangani Hukumat faoliyatining barqarorligi va qonuniyligini kafolatlaydi.

Hukumat tarkibiga Bosh vazir, uning o'rinbosarlari, vazirlar, davlat qo'mitalari raislari hamda Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi raisi kiradi. Bunday tarkib markaziy boshqaruv bilan hududiy o'zini o'zi boshqarish institutlari o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Bosh vazir lavozimiga nomzod Prezident tomonidan taqdim etiladi va qonunchilik organining ko'rib chiqishi hamda roziligi tartibida tayinlanadi. Bu tartib ijro hokimiyati rahbarining vakillik organi oldidagi siyosiy mas'uliyatini oshiradi va hokimiyat tarmoqlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni mustahkamlaydi.

³Weber M. Wirtschaft und Gesellschaft. Tübingen, 1922.

⁴Vazirlar Mahkamasining tarkibi va vakolatlarini amaldagi Konstitutsiya hamda «Vazirlar Mahkamasi to'g'risida»gi qonun hujjatlarining joriy tahriri bo'yicha lex.uz va gov.uz rasmiy manbalarida tekshirish lozim.

Qiyosiy konstitutsiyaviy huquqda hukumatning shakllanish tartibi boshqaruv shakliga qarab farqlanadi. Prezidentlik respublikalarida ijro hokimiyati asosan prezident qoʻlida jamlanadi, parlament respublikalarida hukumat parlament ishonchiga tayanadi, aralash shakllarda esa ikkala model elementlari uygʻunlashadi. Shu nuqtayi nazardan Oʻzbekistonda Prezident, Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasi oʻrtasidagi vakolat taqsimoti ijro hokimiyatining yagona yoʻnalishda ishlashini taʼminlashga qaratilgan.

Prezident davlat boshligʻi sifatida davlat siyosatining asosiy yoʻnalishlarini belgilaydi, Hukumat esa ushbu yoʻnalishlarni amaliy dasturlar, normativ hujjatlar va moliyaviy rejalar orqali roʻyobga chiqaradi. Bu ish taqsimoti strategik va operativ boshqaruv darajalarini farqlash imkonini beradi: birinchisi siyosiy maqsadlarni, ikkinchisi ularni bajarish usullarini belgilaydi.

Qonunchilik organi bilan munosabatda Hukumat qonun loyihalarini tayyorlashda ishtirok etadi, byudjet loyihasini taqdim etadi va oʻz faoliyati haqida hisobot beradi. Parlament nazorati, deputatlik soʻrovlari va eshituvlar kabi vositalar ijro hokimiyati faoliyatining ochiqqligini oshiradi. Sud hokimiyati esa Hukumat qarorlarining qonuniyligini tekshirish orqali huquqiy muvozanatni saqlaydi.

Hukumat va mahalliy boshqaruv organlari oʻrtasidagi munosabat ham alohida eʼtiborga loyiq. Markaziy siyosatni hududlarda izchil amalga oshirish uchun vazirliklar, hokimliklar va boshqa idoralar faoliyatini muvofiqlashtirish mexanizmlari zarur. Bunda vakolat va javobgarlikning mos kelishi tamoyili, yaʼni qaror qabul qiluvchi uning natijasi uchun ham javob berishi muhim ahamiyatga ega.

Vazirlar Mahkamasining vazifalarini shartli ravishda toʻrt yoʻnalishga ajratish mumkin. Birinchidan, iqtisodiy siyosat: barqaror oʻsish, investitsiya muhitini yaxshilash va tarmoqlarni rivojlantirish dasturlarini amalga oshirish. Ikkinchidan, ijtimoiy siyosat: taʼlim, sogʻliqni saqlash, bandlik va ijtimoiy himoya tizimlarini boshqarish. Uchinchidan, byudjet siyosati: davlat byudjeti loyihasini tayyorlash va

uning ijrosini ta'minlash. To'rtinchidan, huquqiy va xavfsizlik yo'nalishi: qonun ustuvorligi, huquq-tartibot, mudofaa va xavfsizlikni ta'minlashga ko'maklashish.

Hukumat o'z vakolatlari doirasida qarorlar va farmoyishlar qabul qiladi, vazirliklar va idoralar faoliyatini muvofiqlashtiradi hamda ularning ishini nazorat qiladi. Qarorlar jamoaviy muhokama asosida qabul qilinadi, bu esa boshqaruv qarorlarining asosililigini oshiradi. Strategik rejalashtirish jihatidan Hukumat faoliyati Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida belgilangan ustuvor yo'nalishlar bilan uzviy bog'liq.⁵

Hukumat faoliyatining muhim tamoyillaridan biri hisobdorlikdir. Vazirlar Mahkamasi o'z ishida Prezident va Oliy Majlis oldida mas'uldir, bu esa ijro etuvchi hokimiyat ustidan demokratik nazoratni ta'minlaydi.

Hukumat faoliyatini takomillashtirishda bir qator yo'nalishlarni ajratib ko'rsatish mumkin. Avvalo, vazirlik va idoralar o'rtasida vakolatlar takrorlanishining oldini olish, funksiyalarni aniq taqsimlash zarur. Bu Veber tavsiflagan ratsional boshqaruv tamoyiliga mos keladi.

Ikkinchidan, raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali davlat xizmatlarini ko'rsatish va qarorlar qabul qilish jarayonini shaffoflashtirish lozim. Elektron hukumat vositalari fuqarolar bilan muloqotni osonlashtiradi va byurokratik to'siqlarni kamaytiradi.

Uchinchidan, qarorlarning ta'sirini baholash mexanizmlarini kuchaytirish, ya'ni natijaga yo'naltirilgan boshqaruv ko'rsatkichlarini joriy etish muhim. Bunda ochiq statistika va jamoatchilik muhokamasi hukumat faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini oshiradi.

⁵O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni bilan tasdiqlangan «2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi». URL: <https://lex.uz>

To'rtinchidan, kadrlar tayyorlash va ularni tanlashda mutaxassislik va xizmat natijalariga tayanish, davlat xizmatchilarining kasbiy malakasini muntazam oshirib borish zarur.

Beshinchidan, jamoatchilik ishtirokini kengaytirish zarur. Normativ hujjat loyihalarini ochiq muhokamaga qo'yish, fuqarolik jamiyati institutlari va ekspertlar fikrini inobatga olish qarorlarning legitimligini va ularning amalda bajarilish darajasini oshiradi. Shu bilan birga, murojaatlar bilan ishlash tizimi fuqarolarning real muammolarini erta aniqlashga yordam beradi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, Vazirlar Mahkamasi O'zbekiston davlat boshqaruvining ijro markazi sifatida iqtisodiyot, ijtimoiy soha va qonun ustuvorligini amalda ta'minlaydi. Uning konstitutsiyaviy maqomi, aniq belgilangan tarkibi va hisobdorlik mexanizmlari ijro etuvchi hokimiyatning barqaror ishlashiga xizmat qiladi.

Kelgusida Hukumat faoliyatini samaradorlik, shaffoflik va hisobdorlik mezonlari asosida baholash tizimini rivojlantirish, vakolatlarni aniq chegaralash va raqamlashtirishni kengaytirish davlat boshqaruvi sifatini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahrir, 2023). lex.uz.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. lex.uz.
3. Montesquieu Sh. L. De l'esprit des lois. 1748.
4. Weber M. Wirtschaft und Gesellschaft. Tübingen, 1922.